

การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัย
อยุธยาในวรรณกรรมयोพระเกียรติ*
CONSTRUCTION OF THE HEROIC KING ON THE WARRIOR
CHARACTERISTIC OF AYUTTHAYA MONARCH IN THE WRITTEN
PANEGYRIC VERSE OF KING

ไกรสิทธิ์ จามรจันทรสาขา

Kriasit Jamonjansakha

กาญจนา วิชญาปกรณ์

Kanchana Witchayapakorn

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand

E-mail: skypool2553@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พระราชลักษณะด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาและวิเคราะห์การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบ โดยวิเคราะห์ข้อมูลพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 5 พระองค์ที่ปรากฏในวรรณกรรมयोพระเกียรติ ประกอบด้วย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องลิลิตยวนพ่าย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย สมเด็จพระเจ้าปราสาททองในเรื่องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทเจ้าหลวงปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชในเรื่องโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และ พระเจ้าท้ายสระในเรื่องโคลงชะลอพระพุทไสยาสน์ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลพระราชลักษณะด้านนักรบจากการประกอบพระราชกรณียกิจด้านการทหาร และใช้ทฤษฎี การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบด้วยบริบททางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า 1) พระราชลักษณะด้านนักรบมี 3 ลักษณะ คือ นักรบด้านทำสงคราม นักรบสนับสนุนด้านทหาร และนักรบสนับสนุนด้านพระพุทธศาสนา 2) การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบด้วยบริบททางวัฒนธรรม พบคติความเชื่อ 4 ประการ คือ คติเทวราชา ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูต การประกอบพระราชพิธี และคติจักรพรรดิราช ซึ่งช่วยประกอบสร้างให้พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาทั้ง 5 พระองค์ทรงมีพระราชลักษณะด้านนักรบที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะร่วม คือ การป้องกันบ้านเมืองจากการทำสงคราม ให้ปวงประชาราษฎร์ในพระ

ราชอาณาจักรมีความสุร่มเย็น พระราชลักษณะด้านนักรบมีความสำคัญต่อความมั่นคงด้านจิตใจ ความสงบในบ้านเมือง วรรณกรรมยอพระเกียรตินอกจากจะเป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และปวงประชาราษฎร์ ผ่านการประกอบพระราชกนิยกิจอเนกนานัปการเพื่อยังประโยชน์สุขแก่ปวงอาณาประชาราษฎร์

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง, วีรกษัตริย์ด้านนักรบ, วรรณกรรมยอพระเกียรติ, พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา

Abstract

The objectives of this research article were to analyze the warrior characteristics of the Ayutthaya monarch and to analyze the construction of warrior heroism by considering the data from 5 Kings of the Ayutthaya period which appeared in the king praising literature, namely, King Boromatrailokanat in Lilit Yuanpai, King Naresuan the Great in Lilit Talengpai, King Prasat Thong in the praising of the late king Prasat Thong, King Narai the Great in the glorifying poem of King Narai the Great, and King Tai Sa in the poem Cha Lor Phra Phut Saiyat. The researcher analyzed the royal warrior characteristics from royal military activities and conducted the theory of warrior heroism construction with the cultural context. The results of the study were: 1) There were 3 characteristics of the royal warriors, namely, the royal warrior in the realm of war, the royal warrior in the realm of supporting the military, and the royal warrior in the realm of supporting Buddhism; 2) The construction of a heroic warrior king in a cultural context; four beliefs were found; Devaraja belief, diplomatic customs, performing the royal ceremony and Chakravartin belief. The foregoing beliefs aided in the formation of the 5 kings of the Ayutthaya period, each of whom had unique warrior traits but had the same goal of protecting the country from war in order to keep contentment and harmony in the Kingdom. The royal warrior characteristics were essential to the mental stability and tranquility of the country. The panegyric poems, in addition to recording historical events, were also empirical evidence of the relationship between the kings and the people through various royal duties for the benefit of all citizens.

Keywords: Construction, Warrior Heroism, Written Panegyric Verse of King, Ayutthaya Monarch

บทนำ

สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่สังคมไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งบ้านเมือง ชุมชน จนกลายเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ขึ้นได้ พระมหากษัตริย์จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาบ้านเมืองสู่ความเจริญรุ่งเรือง นำพาประชากรราษฎรผ่านพ้นวิกฤติการณ์บ้านเมืองผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบาก ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อยังประโยชน์สุขแก่ปวงประชากรราษฎรและอาณาจักร ในวาระวรมงคลของไทยจึงปรากฏวรมงคลมอพระเกียรติ มีที่มาจากการขับร้องเป็นลำนำกล่าวชื่นชมพระสิริโฉมของพระล่อ พระเพื่อนและพระแพงในเรื่องลิลิตพระล่อ (เสาวณิต วิงวอน, 2530) ซึ่งมีเนื้อหาชื่นชม สรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้พระเกียรติคุณจรจายไปยังวงกว้าง กว๊ามักหีบยกพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจอันสำคัญควรค่าแก่การยกย่องดังเช่นจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นวรมงคลมอพระเกียรติเรื่องแรกของไทย (ยุพร แสงทักษิณ, 2537) ได้นำพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหง ขณะยังทรงเป็นพระราชโอรส เข้าร่วมกับพระราชบิดาในการทำสงครามป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึก ได้ทรงชนช้างกับขุนสามชน และพระองค์เป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ด้วยความกล้าหาญและพระปรีชาสามารถในการเป็นนักรบ พระราชบิดาจึงพระราชทานนามแด่พระองค์ว่า “รามคำแหง” เพื่อเป็นเกียรติยศระลึกถึงเหตุการณ์แสดงความกล้าหาญในการชนช้างของพระราชโอรสในครั้งนั้น พระราชลักษณะด้านนักรบจึงมีความสำคัญต่อการปกป้องบ้านเมือง สร้างความสงบสุขร่มเย็นแก่บ้านเมืองและปวงประชากรราษฎร สมพระราชฐานะการเป็นพระมหากษัตริย์

การประกอบสร้าง (Construction) เป็นทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) ด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ (New paradigm) จากเดิมที่มุ่งศึกษาเรื่องเล่าในประเด็นเนื้อหาต้นสุนทรียศาสตร์ (ความไพเราะ) การเลียนแบบความจริง กระบวนทัศน์ใหม่จะให้ความสำคัญต่อการเล่าเรื่องในฐานะการประกอบความหมายแก่เรื่องเล่า ดังกรณีศึกษาแม่แก้วในฐานะตัวแทนสิ่งอัปมงคล แต่หากนักชีววิทยาเป็นผู้เล่าเรื่อง นักสสคเป็นผู้ควบคุมความสมดุลในธรรมชาติด้วยการกำจัดหนู หรือช่วยกำจัดหนูในฐานะศัตรูพืชแก่เกษตรกร การประกอบสร้างจึงเป็นการให้นิยามความหมายต่อวัตถุ สิ่งของ จากผู้เขียนมายังผู้อ่านในเรื่องเล่า ให้ผู้อ่านเข้าใจ “ความหมาย” ตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร ผู้วิจัยจึงสนใจนำทฤษฎีการประกอบสร้าง ความหมายมาใช้ในการศึกษาวรมงคลมอพระเกียรติในประเด็นความเป็นวีรกรรม เพื่อจะได้เข้าใจวรมงคลมอพระเกียรติในแง่มุมหนึ่ง

สมัยอยุธยาเป็นยุคบ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น มีพระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมือง 33 พระองค์ ยาวนานถึง 417 ปี พระราชลักษณะด้านนักรบจึงเป็นปัจจัยสำคัญให้อาณาจักรอยุธยา มีระยะเวลาที่ยาวนาน บ้านเมืองมีความร่มเย็น ปราศจากการทำสงครามด้วยพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นจึงมีพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาถึง 5 พระองค์ที่ได้รับการสรรเสริญในวรมงคลมอพระเกียรติ ดังนี้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องลิลิตยวนพ่าย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย สมเด็จพระเจ้าปราสาททองในเรื่อง

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทเจ้าหลวงปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชในเรื่องโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าท้ายสระในเรื่องโคลงชะลอพระพุทไสยาสน์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาในประเด็นพระราชลักษณะด้านนักรบของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา ด้วยพระราชลักษณะด้านนักรบดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างเสถียรภาพแก่บ้านเมือง สร้างความมั่นคงทำให้อาณาจักรอยุธยามีความยิ่งใหญ่ มีการปกครองอาณาจักรอย่างยาวนาน และเป็นแบบอย่างแก่บ้านเมืองในสมัยต่อมา

จากการสำรวจงานวิจัยวรรณกรรมยอพระเกียรติเบื้องต้น พบบทความเรื่อง “สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากวีรบุรุษของราชสำนักสู่วีรกษัตริย์แบบราชาชาตินิยม” (บาหยัน อัมสำราญ, 2548) ศึกษาพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในงานเขียนประเภทต่าง ๆ พบว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็น “วีรกษัตริย์” มีความเปลี่ยนแปลงสารด้วยสื่อแต่ละประเภท และงานวิจัยเรื่อง “ยวนพ่ายโคลงฉันท์: ความสำคัญที่มีต่อการสร้างชนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย” (ปัทมา ธิษประเสริฐกุล, 2556) ศึกษาองค์ประกอบของเรื่องยวนพ่ายโคลงฉันท์ (หรือลิลิตยวนพ่าย) พบว่า เรื่องยวนพ่ายโคลงฉันท์มีอิทธิพลต่อเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายทั้งชื่อเรื่องและการสร้างตัวละคร ซึ่งมีประเด็นการศึกษาเพียงความเป็นวีรกษัตริย์ในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และการสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในฐานะตัวละครที่เป็นองค์ประกอบของเรื่อง ยังไม่มีการศึกษาประเด็นความเป็นวีรกษัตริย์สมัยอยุธยาอีก 4 พระองค์ที่เหลือ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาหัวข้อ “การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ” เพื่อให้เข้าใจความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบที่ปรากฏของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา และเข้าใจวิธีการประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบ กว้มีวิธีการถ่ายทอดความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบแก่ผู้อ่านอย่างไร อีกทั้งเป็นการเทอดพระเกียรติแด่บุรพกษัตริย์สมัยอยุธยาด้านนักรบอีกทางหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระราชลักษณะด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ
2. เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลวรรณกรรมยอพระเกียรติจากหนังสือวรรณคดียอพระเกียรติ (ยุพร แสงทักษิณ, 2537) คัดเลือกข้อมูลแบบเจาะจง มีเกณฑ์ด้านเนื้อหา 2 ประการ คือ มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระเกียรติพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาและปรากฏพระราชกรณียกิจ

ด้านการทหาร หรือการทำสงคราม ซึ่งได้วรรณกรรมยอพระเกียรติตามเกณฑ์ 5 เรื่อง ดังนี้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องลิลิตยวนพ่าย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย สมเด็จพระเจ้าปราสาททองในเรื่องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชในเรื่องโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าท้ายสระในเรื่องโคลงชะลอพระพุทโธไสยาสน์ ซึ่งทั้ง 5 เรื่องเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เนื่องจากได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) วรรณกรรมยอพระเกียรติทั้ง 5 เรื่อง ตามวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ พระราชกรณียกิจด้านนักรบเพื่อจำแนกพระราชลักษณะ ด้านนักรบ และด้านความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบ โดยใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างด้วยบริบททางวัฒนธรรม (Cultural construction) ในการศึกษาความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบ โดยเรียบเรียงผล นำเสนอตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

1. พระราชลักษณะด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ นักรบด้านทำสงคราม นักรบด้านให้การสนับสนุนการทหาร และนักรบด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

1.1 นักรบด้านทำสงคราม คือ พระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่เป็นนักรบป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึกและการทำสงครามขยายดินแดน พบในพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำสงครามต่อพระเจ้าติโลกราช ป้องกันเมืองเชียงขึ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทำสงครามต่อพระมหาอุปราชา ป้องกันบ้านเมือง และทรงโปรดให้ทหารทำสงครามตีเมืองมะริด ตะนาวศรี ดังตัวอย่าง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่องลิลิตยวนพ่าย ทรงยกกองทัพจากเมืองอยุธยาไปทำสงครามกับพระเจ้าติโลกราชฝ่ายเหนือ ดังนี้

๑ ยังพระนครเรศเรือง	อโยธยา
อรอาคนไอสวรรยเป็น	ปิ่นเกล้า
จำนิจจำนรรมา	จอมราช
คิดใคร่ส่วยสุขเท่า	เทศเหนือ ฯ

(กรมศิลปากร, 2540)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จจากกรุงศรีอยุธยาไปประทับยังหัวเมืองฝ่ายเหนือเพื่อการทำสงคราม สะท้อนให้เห็นถึงพระราชลักษณะนักรบด้านทำสงคราม

1.2 นักรบด้านให้การสนับสนุนการทหาร คือ พระมหากษัตริย์ทรงให้การสนับสนุน บำรุงกิจการทหาร พบพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้ทหารเดินสวนสนามพร้อมอาวุธยุทธโธปกรณ์แก่ทูตตานุทูตและปวงประชาราษฎร์ที่มาร่วมชมพระราชพิธีสวดศักราช และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดการคล้อง ดังตัวอย่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในเรื่องโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงคล้องช้างด้วยพระองค์เองเป็นที่ประจักษ์แก่เหล่าความูช้าง ดังนี้

๑ สารทรงจงจวบช้าง	ไพเราะหาญ
ทันเถื่อนตัวเพรียวพาล	แก้วนกล้า
คชสารธำรงสาร	สุภาพ
หมอบเชือกเชิงชาญร่า	ร้ายเข้าคอยหลัง ฯ

(มโหสถ, หลวงศรี, 2540)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงช้างให้วิ่งอย่างรวดเร็วจนความูช้างตามเสด็จไม่ทันพระองค์ สะท้อนให้เห็นพระราชลักษณะนักรบด้านสนับสนุนการทหาร

1.3 นักรบด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา คือ พระมหากษัตริย์ทรงโปรดให้ทหารในพระองค์ ช่วยสนับสนุน ช่วยงานด้านพระพุทธศาสนา พบพระมหากษัตริย์อยุธยา 1 พระองค์ คือ พระเจ้าท้ายสระในเรื่องโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสงครามเป็นแม่กองในการชะลอพระพุทธรูปองค์ใหญ่หนึ่กยนน้ำท่วม เนื่องจากเกินกำลังชาวบ้านจะดำเนินการชะลอพระพุทธรูปขนาดใหญ่ได้สำเร็จ พระยาราชสงครามเป็นนายทหารมีความสามารถ ดังนี้

๑ จึงมีสิงหนาทอื่น	โองการ
ส่งเสนีพิริยชาญ	เชี่ยวชาญ
เร่งคิดกิจการสมาน	เสมอเนตร
เล่ห์กลร่นคติให้	ผ่อนผันชลธาร ฯ

๑ เสนาสามารถเชื่อ ชาญสนาม
พระราชสงครามความ ชอบใช้
เคยคิดสำคัญติดตาม มามาก
ให้แต่งแสดงการไว้ ทำท้าวเรนสุร ฯ

(บรมโกศ, พระเจ้า, 2545)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า พระเจ้าท้ายสระทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชสงครามเป็นแม่กองในการชะลอพระพุทธรูป สะท้อนให้เห็นพระราชลักษณะนักรบ ด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา

2. การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา ด้วยบริบททางวัฒนธรรม พบ 4 คติความเชื่อ ได้แก่ คติเทวราชา ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูต การประกอบพระราชพิธีและคติดักรพรรดิราช มีรายละเอียดดังนี้

2.1 คติเทวราชา เป็นคติความเชื่อที่ไทยได้รับมาจากอาณาจักรเขมร และนำมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองสมัยอยุธยา โดยเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวะตามหลักลัทธิพราหมณ์จตุตย์ร่างมนุษย์ อธิบายถึงที่มาพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์เหนือบุคคลทั่วไป ปรากฏคติเทวราชาในพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 4 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกล่าวถึงที่มาการจุติของพระองค์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในการกล่าวชื่นชมพระปรีชาสามารถด้านนักรบ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองบรรยายทรงเป็นเทวราชาด้วยพระกฤษฎาภินิหาร และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกล่าวถึงการถือจุติของพระองค์ ดังตัวอย่าง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจุติจากเทพเจ้าตามหลักลัทธิพราหมณ์ 11 พระองค์ ประกอบด้วยพระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ พระอินทร์ พระยม พระมารุต พระวรุณ พระอัคนี ท้าวกุเวร พระอาทิตย์ และพระจันทร์ (เสาวณิต วิงวอน, 2530) ปรากฏในเรื่องลิลิตยวนพ่ายดังนี้

๑ พรหมพิษณุบรมเศรเจ้า	จอมเมรุ มาคแฮ
ย่าเมศมารุตอม	อาคนมัว
พรุณคนิกุเพนทรา	สุรเสพย
เรื่อรวรวิรจ้า	แจ่มจันทร ฯ
๑ เอกาทสเทพแล้ง	เอาองค์ มาฤ
เป็นพระศรีสรรเพชญ	ที่อ้าง
พระเสด็จดำรงรักษ	ลัยงโลก ไล่แฮ
ทุกเทพทุกท้าวไหว	ช่วยไชย ฯ

(กรมศิลปากร, 2540)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า เทพเจ้าตามหลักลัทธิพราหมณ์ทั้ง 11 พระองค์ ได้หล่อหลอมจิตมาเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คติเทวราชาช่วยประกอบสร้างให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระบรมเดชานุภาพยิ่งใหญ่

2.2 ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูต การเจริญพระราชไมตรีระหว่างพระมหากษัตริย์ต่างเมืองเป็นวิธีการสื่อสารแบบทางการระหว่างอาณาจักร การยอมรับในพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ด้วยการส่งราชทูตไปถวายพระราชสาส์น เครื่องราชบรรณาการ การถวายและส่งของมีค่าแก่พระมหากษัตริย์ ปรากฏธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูตในพระมหากษัตริย์อยุธยา 3 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การมีหัวเมืองนำสิ่งของมีค่า ได้แก่ ช้าง ม้า เงินทองมาถวายแด่พระองค์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช การมีหัวเมืองประเทศราชถวายพระราชสาส์น และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การมีกษัตริย์กัมพูชานำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองมาถวายแด่พระองค์ ดังตัวอย่างเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย พระเจ้าเชียงใหม่ส่งราชทูตถวายพระราชสาส์น ดังตัวอย่าง

๑ ศุภสารสุนทรสวัสดิ์ พิพัทธศาสน์นุสนธิ์ ตนข้าเจ้าเชียงใหม่ ใหญ่กว่า
ยวนมวลเขต ประเทศโยนกนิคม โอนศรีโรตมอภิวาหน์ แทบบรรบาทยมก ดิลกเจ้า
สองเสียม เทียมแซ่โง่งไฟโรจน์ โชติขวลิตทิตตศ เฝยพระยศยืนเยง ยิ่งครั้นครอง
ฟากฟ้า หล้าเกริ่นเกียรติทุกเหล่า ข้าพระพุทธเจ้าแต่ปาง บ่รารอดอาชญา องค์อิศ
รานฤเบศ เขตแคว้นแขวงแหล่งตะเลง บ่เกรงพระเดชมहिมา จำใจคลาคลีฟุห์ สู่เค็ก
ก่อดัสกร แก่พระนครโยธเยศ เหตุเชิญเคื่องเบื่องบาท เรื่องอุปราชาบาญ ขอเชื้อ
ทหานนฤโทษ โปรดนฤภัยใจแผ้ว แคล้วอาฆาตขาดพุน เพื่อพระการุณบารเมศ ข้า
บทเรศเรณู ขอเอาภูธรประภาพ อาบอาตมหม่มหัว ตัวไพรไทยใหญ่น้อย ข้อยสบบสถาน
ลานนา เหยฉายาเณอโพธิ รมศรีโรตมัสรรพางค์ ปางนฤนาทยาตรพล คลด้านใดไปร่ำ
ข้าขอโดยเสด็จราช งานพยุหบาตรจำบัง ท้าวกำลังเลวหาญ โดยสัตยสารเสาวพจน์
ปรากฏชั่วแผ่นผไท คึงฟอดไฟพอนกลบ ควบเขตขัณฑ์แต่ท้าว เป็นเดียด้าวแดนดล
เผือกก็แต่งตนตรีมาตย์ จำทูลศาสน์สือถวาย เตรียบตั้งวายคำเนิน เจริญรสาชไมตรี
เผด็จไพร่ร่วมมิตร แด่บพิตรโทไท้ ขอเชื้อขาดเคียดไข้ ชุ่นข้อเชิญความ เทอญนา

(ปรมานุชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ, 2545)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า พระเจ้าเชียงใหม่ขอพระราชทานอภัยโทษและนำเมืองเชียงใหม่พึ่งพระบรมโพธิสมภารแต่กรุงศรีอยุธยาสืบต่อไป ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูตประกอบสร้างให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีพระบรมเดชานุภาพอันยิ่งใหญ่

2.3 การประกอบพระราชพิธี อาณาจักรอยุธยาธิบดีเทวราชาจากอาณาจักรขอม นำมาสู่การสร้างเสถียรภาพของบ้านเมือง ผ่านการประกอบพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามกำหนดที่เป็นแบบแผนราชประเพณีสืบมาแต่โบราณ หรือการพระราชพิธีที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น การประกอบพระราชพิธีปรากฏในพระมหากษัตริย์อยุธยา 1 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธี 2 พระราชพิธี คือ พระราชพิธีอินทราภิเษกและพระราชพิธีสัคกราช ดังตัวอย่างในเรื่องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ได้บรรยายบรรยากาศงานพระราชพิธีอินทราภิเษก ดังนี้

๑ ครั้งเสร็จพระราชพิธี การโดยในตรี

บัญชาพระคาถา

๑ เถลิงศกขึ้นวารจันทา เสร็จการอินทรา –
ภิเษกเจ้าจอมกษัตริย์

๑ แล้วเป่าสังข์ทักษิณาวุธถ้วนถึงสามนัด
แลคีตดุริยดนตรี

๑ จึงฆาตวรอินทราเกรี ดุจไกรสรสี
หนาทองแข่งขาน

๑ แล้วลั่นฆ้องชัยในสถานเสียงคัมพบันดาล
ดุริยะก้องกาหลง

(ราชครู, พระมหา, 2545)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า เมื่อได้ศุภฤกษ์ เจ้าพนักงานได้เป่าสังข์ประโคมกลอง และลั่นฆ้องชัยตามลำดับ เป็นอันเสร็จการพระราชพิธีอินทราภิเษก การประกอบพระราชพิธีประกอบสร้างให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงมีพระบรมเดชานุภาพ

2.4 คติจักรพรรดิราช เป็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ มีที่มาจากพระพุทธศาสนา เชื่อว่าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเดชานุภาพ มีพระราชอาณาจักรกว้างขวาง ปรากฏเครื่องหมายแสดงความเป็นพระจักรพรรดิราช 7 ประการประจำพระองค์ คือ ข้างแก้ว ม้าแก้ว นางแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว จักรแก้ว แก้วมณี (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2531) คติจักรพรรดิราชปรากฏในพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 1 พระองค์ คือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชในเรื่องโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวเมืองกาญจนบุรีนำความเข้ากราบบังคมทูลเรื่องการพบช้างเผือกให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบเนื่องจากชาวเมืองต่างชื่นชมต่อการได้พบช้างเผือกในครั้งนี้ ดังนี้

๑ พระยศปางให้ข่าว มาถวาย
ได้เผือกพังพรณราย ผ่องแผ้ว
ในกาญจนบุรีหมาย พนเวช
เมืองมิ่งมีช้างแก้ว ทัวให้ชมบุญ ฯ

(มโหสถ, หลวงศรี, 2540)

ข้อความข้างต้นถอดคำประพันธ์ได้ว่า ชาวเมืองต่างดีใจ เมื่อทราบข่าว ชาวเมืองกาญจนบุรีนำช้างเผือกขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คดีจักรพรรดิราช ประกอบสร้างให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระบรมเดชานุภาพ

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “การประกอบสร้างความเป็นวีรภคัตริย์ด้านนักรบของ พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ” ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

1. พระราชลักษณะด้านนักรบพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 5 พระองค์ ในวรรณกรรม ยอพระเกียรติ จำแนกพระราชลักษณะได้ 3 ลักษณะ คือ นักรบด้านทำสงคราม นักรบด้านให้ การสนับสนุนการทหาร และนักรบด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 นักรบด้านทำสงคราม มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นพระกรณีย กิจที่ทรงกระทำด้วยพระองค์เองในฐานะที่ทรงเป็นนักรบ ปกป้องบ้านเมือง ขับไล่ข้าศึกออกจาก พระราชอาณาจักร พระราชกรณียกิจด้านนักรบจึงเป็นพระราชวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ ดังประจักษ์ พยานถึงพระปรีชาสามารถด้านนักรบในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระนเรศวร มหาราชได้เป็นอย่างดี การทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงเป็นพระราชวีรกรรม อันสำคัญ ในด้านการป้องกันบ้านเมืองจากกองทัพต่างเมือง สะท้อนความเป็นวีรภคัตริย์นักรบ ตามอุดมคติได้เป็นอย่างดี สร้างพระเกียรติยศแด่พระองค์อย่างสูงสุด เครื่องทรงและพระศาสตราวุธ ทั้งพระมาลา พระแสง ที่ใช้ในการทำยุทธหัตถีต่างได้รับการถวายพระนามใหม่ว่า “พระมาลาเปี้ยว” และ “พระแสงของ้าวเจ้าพระยาแสนพลพ่าย” นับเนื่องในเครื่องราชูปโภคอย่างหนึ่ง (ดำรงรา ชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2555) พระปรีชาสามารถด้านนักรบดังกล่าว กลายเป็นที่มาของการแต่งวรรณกรรมยอพระเกียรติเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย ซึ่งสมเด็จพระมหา สมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์ขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว โดยผ่านกาลเวลาอย่างยาวนานจากสมัยอยุธยาตอนกลางถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

1.2 นักรบด้านให้การสนับสนุนการทหาร เป็นการปรับเปลี่ยนพระราชกรณีย กิจด้านการทหาร จากภาวะสงครามมายังบ้านเมืองสงบร่มเย็น พระราชกรณียกิจด้านการทหาร จึงเปลี่ยนเป็นการให้สนับสนุนการทหาร จึงแสดงออกผ่านการสนับสนุนการแสดงแสนยานุภาพ ด้านการทหารในงานพระราชพิธีออกสนามที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดให้จัดขึ้น

และแสดงพระปรีชาสามารถด้านคชศาสตร์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้เป็นที่ประจักษ์แก่ข้าราชการบริพาร ความสนพระราชหฤทัยด้านการคชศาสตร์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เจริญรอยพระราชจริยวัตรของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ทรงเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบตามอุดมคติกลายมาเป็นแบบอย่างให้พระมหากษัตริย์เจริญรอยตามพระราชจริยวัตรดังกล่าว

1.3 นักรบด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา สะท้อนภาพบ้านเมืองรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระมีความสงบร่มเย็น ปราศจากเหตุการณ์ความวุ่นวายในบ้านเมือง การกีดกันการทหารปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่เป็นการชะลอพระพุทธรูปองค์ใหญ่ เกินความสามารถของผู้คนในบ้านเมือง จึงต้องอาศัยกองทัพที่มีศักยภาพเพียบพร้อมทั้งกำลังพล เครื่องมือ ตลอดจนความสามารถของนายทัพผู้ควบคุม กำกับทหาร ทำให้การชะลอพระพุทธรูปสำเร็จตามพระราชประสงค์ในสมัยพระเจ้าท้ายสระ หากปราศจากกองทัพที่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่การชะลอพระพุทธรูปก็ไม่าอาจสำเร็จได้ การชะลอพระพุทธรูปจึงเป็นการแสดงแสนยานุภาพทางทหาร ความพร้อมด้านทหาร สร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจแก่ปวงประชาราษฎร์อย่างหนึ่ง

2. การประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา ด้วยบริบททางวัฒนธรรม ปรากฏคติความเชื่อที่ช่วยประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบแก่พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 4 คติความเชื่อ ได้แก่ คติเทวราชา ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูลทูลการประกอบพระราชพิธี และคติจักรพรรดิราช มีรายละเอียดดังนี้

2.1 คติเทวราชา ใช้ในการประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบ 4 พระองค์ ทรงมีพระบรมเดชาภาพ และพระปรีชาสามารถด้านการทหาร ด้วยคติเทวราชาช่วยเชิดชูพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ให้มีความพิเศษเหนือบุคคลทั่วไป และใช้ในการอธิบายถึงพระบรมเดชาภาพด้านการทหาร เหตุที่คติเทวราชาไม่ปรากฏในเรื่องโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์นั้น ด้วยกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (พระอิสริยยศขณะพระนิพนธ์) ทรงมีพระราชประสงค์บันทึกพระราชกรณียกิจการชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ของพระเจ้าท้ายสระตามความเป็นจริง มากกว่าจะมุ่งสรรเสริญตามขนบของวรรณกรรมยอพระเกียรติ และทรงมีพระราชวินิจฉัยถึงความเหมาะสม การชะลอพระพุทธรูปซึ่งเป็นสิ่งแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาโดยตรง จึงมีบัณฑูรนำคติความเชื่อนอกพระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกไว้ในเรื่อง

2.2 ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูล ใช้ในการประกอบสร้างความเป็นวีรกษัตริย์ด้านนักรบพระมหากษัตริย์อยุธยา 3 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นวิธีการแสดงการยอมรับต่อพระบรมเดชาภาพของพระมหากษัตริย์อย่างดุขฎิภาพ ผ่านการถวายพระราชสาสน์ เครื่องราชบรรณาการ และสิ่งของมีค่า โดยเฉพาะเหตุการณ์ภายหลังสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถีมีชัยเหนือพระมหาอุปราชา พระเจ้าเชียงใหม่ส่งราชทูตแด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ด้วยหว่านเกรงต่อพระบรมเดชาภาพ และประจักษ์ต่อพระปรีชาสามารถด้านนักรบ

2.3 การประกอบพระราชพิธี พบพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา 1 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงประกอบพระราชพิธีอินทราภิเษกและพระราชพิธีลบศักราช ล้วนแสดงพระราชวิรักษัตริย์ด้านนักรบผู้ทรงมีพระบรมเดชานุภาพ เป็นเหตุให้พระอินทร์เสด็จลงมามอบเครื่องราชกกุธภัณฑ์แสดงความเป็นพระราชาธิบดีราชผู้ยิ่งใหญ่ และทรงใช้พระกฤษฎาภินิหารประกอบพระราชพิธีลบศักราช ให้ศักราชถอยหลังไป 1,000 ปี เพื่อคลายความวิตกเรื่องการเข้าสู่กลียุค (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2543) การประกอบพระราชพิธีทั้ง 2 พระราชพิธีช่วยเสริมพระราชฐานะของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองมีพระบรมเดชานุภาพยิ่งใหญ่ ประจักษ์แก่เหล่าพสกนิกรและปวงประชาราษฎร์ที่เข้ามาร่วมชมพระราชพิธีลบศักราช และยังทำให้พระองค์ทรงมีสิทธิความชอบธรรมในการปกครองอยุธยาด้วย

2.4 คติจักรพรรดิราช การครอบครองช้างเผือกซึ่งเป็นสัญลักษณ์ 1 ใน 7 สิ่งอันแสดงความเป็นจักรพรรดิราช นำความเชื่อจาก “นามธรรม” เชื่อมโยงสู่ “รูปธรรม” โดยมีช้างเผือกที่มีรูปร่าง ผิวพรรณ พิเศษแตกต่างจากช้างทั่วไป เป็นสิ่งของหายากจึงช่วยเชิดชูพระเกียรติคุณ หากพิจารณาอีกแง่มุมหนึ่ง การครอบครองช้างถือเป็นการสะสมอาวุธยุทธโธปกรณ์ใช้ในราชการสงคราม ด้วยช้างมีความสำคัญในการบรรทุกสิ่งของ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า เครื่องหมายแสดงความเป็นจักรพรรดิราชอาจเป็นความเปรียบ อาณาจักรที่มีความเข้มแข็งต้องประกอบด้วยปัจจัยภายใน ช้างเผือก ม้าเผือก คือ กำลังอำนาจของจักรพรรดิ หรือแสนยานุภาพทางทหาร (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2559) การครอบครองช้างจึงเป็นการเสริมกำลังศักยภาพในกองทัพ เตรียมความพร้อมด้านการทหารอย่างหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาทั้ง 5 พระองค์ล้วนมีพระราชลักษณะด้านนักรบ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการทหารที่แตกต่างกัน ทรงมีพระราชปณิธานร่วม คือ ทรงใช้พระราชลักษณะด้านนักรบในการปกป้อง รักษาบ้านเมืองให้สงบร่มเย็น ปราศจากสงคราม ปวงประชาราษฎร์มีความสุขในพระราชอาณาจักร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การประกอบสร้างความเป็นวิรักษัตริย์ด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพระราชลักษณะด้านนักรบของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ พบพระราชลักษณะด้านนักรบ 3 ลักษณะ คือ นักรบด้านทำสงคราม นักรบด้านให้การสนับสนุนการทหาร และนักรบด้านสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความเป็นวิรักษัตริย์ด้านนักรบด้วยบริบททางวัฒนธรรม พบการประกอบสร้างด้วยบริบททางวัฒนธรรม 4 คติความเชื่อ คือ คติเทวราชา ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการทูต การประกอบพระราชพิธีและ

คติจักรพรรดิราช ควรมีการศึกษา การประกอบสร้างความเป็นวีรภักษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อระหว่างสังคมแบบจารีตนิยมกับสังคมสมัยใหม่ ย่อมได้ผลจากการศึกษาที่ต่างจากในบทความเรื่องนี้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “พัฒนาการความเป็นวีรภักษัตริย์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรแห่งกรุงรัตนโกสินทร์” หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.กาญจนา วิชญาปกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2540). ลิลิตยวนพ่าย ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2555). พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- บรมโกศ, พระเจ้า. (2545). โคลงชะลอพระพุทโธไสยาสน์ ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2548). สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากวีรบุรุษของราชสำนักสู่วีรบุรุษแบบราชาชาตินิยม. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเตือน ศรีวรพจน์. (2543). อธิบายเรื่องคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ใน คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ปรมาณูชิตชินอรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2545). ลิลิตตะเลงพ่าย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2559). ธรรมรัฐ - ธรรมราชา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมา ติ่มประเสริฐกุล. (2556). ยวนพ่ายโคลงฉันท์ : ความสำคัญที่มีต่อการสร้างชนและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- มโหสถ, หลวงศรี. (2540). โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ยุพร แสงทักษิณ. (2537). วรรณคดีขอพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ราชครู, พระมหา. (2545). คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราชญ์ทอง ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- เสาวณิต วิงวอน. (2530). การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมขอพระเกียรติ. ใน ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.